

«Tegendruk. Geheime pers tijdens de Tweede Wereldoorlog»

Amsab-ISG/SOMA, 2004, 176 p.

Deze zeer fraaie uitgegeven bundel verscheen bij de 60ste verjaardag van de bevrijding, naar aanleiding van de gelijknamige tentoonstelling in de Stadsbibliotheek Antwerpen, opgebouwd rond de collecties Geheime Pers van de Stadsbibliotheek en van de Antwerpse afdeling van het Amsab-ISG. Het project kreeg wetenschappelijke ondersteuning van het SOMA terwijl Bruno De Wever het geheel coördineerde. Het boek bevat bijdragen van Bert Boeckx, Gert De Prins, Bruno De Wever, Jan Laplasse, Fabrice Maerten, Karolien Steen, Lieven Saerens, Roel Vande Winkel, Rudi Van Doorslaer en Martine Vermandere. De publicatie is in meer dan één opzicht interessant. Vooral voor Vlaanderen is het verzet eigenlijk nauwelijks bestudeerd. Het

boek brengt bovendien een goede *status quaestionis*, gaat de indringende vraag over de verhouding tussen Vlaanderen en het verzet niet uit de weg en zet hier en daar ook krijtlijnen voor verder onderzoek uit.

Het eerste deel van het boek brengt een synthese over het verzet in België in het algemeen. Het is een goed opgebouwd geheel. Bruno De Wever legt meteen de vinger op de wonde door de analyse van “het verzet in de publieke herinnering in Vlaanderen”. In navolging van Pieter Lagrou en anderen traceert hij de vertekende beeldvorming in Vlaanderen, waardoor verzetsmensen er eenzijdig werden geassocieerd met onverantwoorde terreuraanslagen, banditisme en “septemberweerstanders”. Dit boek zelf is alvast symptomatisch voor een zekere kentering. Dat geldt overigens ook voor de bevrijdingsfeesten anno 2004. Ze konden overal in Vlaanderen op een reële dynamiek rekenen en werden, op wat extreemrechtse schrijfsels na, pagina-breed en langdurig door de pers ondersteund. Heel anders vergeleken met 1994, 50 jaar na de bevrijding, toen Vlaanderen uit de toon viel door een opvallend gebrek aan belangstelling.

Roel Vande Winkel zet een sterke bijdrage neer met zijn analyse van het mediabeleid in België in 1940-1944. Het is een onontbeerlijke context voor een goede situering van de bezettingspers. Erg interessant is ook de synthese van Fabrice Maerten over de sluikpers in bezet België.

Het koninginnestuk in dit eerste deel is wel de bijdrage over het verzet, waarvoor Fabrice Maerten tekende i.s.m. Rudi Van Doorslaer. In een genuanceerde en veelzijdige analyse wordt ingegaan op de vraag

waarom het verzet in Vlaanderen zoveel minder van de grond kwam dan in Wallonië; de bijdrage van Antoon Vrints in het vorige nummer van *BEG* 2005 sluit daar naadloos op aan. Maerten en Van Doorslaer, zoals ook Vrints, geven ondermeer als factor aan dat het antifascisme in Vlaanderen veel minder aansloeg dan in Wallonië, wat bv. kan worden afgeleid uit de verkiezingsresultaten van de socialisten en de communisten in de jaren 1930. Moet daar dan ook niet de keerzijde aan worden toegevoegd, m.n. dat in Vlaanderen het traditionalisme daarentegen nog steeds een stevig fundament voor het politieke denken vormde? Het weinig geïndustrialiseerde en katholieke Vlaanderen was veel minder doordrongen van het gedachtegoed van de Franse revolutie en stond nog sterk onder de invloed van een traditionalistische maatschappijopvatting. Daarin overwoog een nostalgie naar een doorgedreven hiërarchische ordening van de samenleving, waarbij de vrijheid zonder veel schroom mocht worden ingeperkt en de gelijkheid werd verdrongen door een paternalistisch discours over wederzijdse plichten. Om het wat lapidair uit te drukken: essentieel in de verregaande collaboratie en het geringe verzet in Vlaanderen, lijkt wel de combinatie “Vlaams en katholiek” te zijn. Dit samenspel leidde in 1940-1944 tot een pragmatische politieke cultuur waarin nauwelijks of geen ruimte was voor verzet tegen een regime dat, ofschoon zelf “heidens en goddeloos”, de weg leek te banen voor een conservatieve Nieuwe Orde in een “onafhankelijk” België. De sympathie in de jaren 1930 van een belangrijke krant als *Gazet van Antwerpen* voor figuren als Engelbert Dolfuss en Antonio de Oliveira Salazar was een voorbode van dat alles.

Het tweede deel van de bundel gaat over de sluikpers in Antwerpen. Jan Laplasse analyseert de casus van de gebroeders Charles en Victor Crutzen in 1940-1941, waaruit blijkt dat verzet niet steeds gestructureerd hoefde te zijn. Dit verhaal over twee *lonesome cowboys* staat dan ook los op zich en vraagt om meer. Daar zorgt Gert De Prins voor, met de neerslag van zijn licentiaatsverhandeling over de Antwerpse sluikpers. Hij beschikt over erg interessant materiaal en geeft een levendig beeld. Zijn betoog blijft wel teveel aan de oppervlakte omdat hij te weinig op de inhoud van de verzetspers ingaat. Zoals uit een andere bijdrage van Lieven Saerens over de houding van de verzetspers en de jodenvervolging blijkt, is een analyse en duiding van het verzetsdiscours essentieel om tot een goed begrip te komen van die complexe wereld van het ondergrondse. Ze vochten, maar waartegen, en waarvoor? De bijdrage van De Prins zet dan ook aan tot verder onderzoek.

Herman Van Goethem
UA